

ศึกษาปัจจัยเสี่ยงของการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Study on the risk factors for repeated drug addiction among drug addiction
patient at a drug addiction Rehabilitation Center in the Northeast

ศิริลักษณ์ ปัญญา

อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี วิทยาเขตอุดรธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง คือ 1) ผู้เข้ารับการบำบัดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในจังหวัดของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีการติดยาซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป และอยู่ระหว่างการบำบัด จำนวน 25 ราย 2) กลุ่มพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลใกล้ชิดในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ติดยาเสพติดซ้ำ จำนวน 14 ราย ดำเนินการเก็บข้อมูลในระหว่างเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2560 เครื่องมือที่ใช้ คือการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth interview) แล้วเก็บข้อมูลจากแฟ้มประวัติผู้รับการบำบัดการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในการทำกลุ่มกิจกรรมบำบัดและการสังเกตพฤติกรรมโดยการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยจัดกลุ่มข้อมูลและประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่าปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยสำคัญด้วยกันคือ ปัจจัยหลักคือด้านบุคคล ปัจจัยที่รองลงมาคือด้านครอบครัว ปัจจัยต่อมาคือด้านสังคม ดังนั้นจะป้องกันปัญหาการกลับมาเสพยาซ้ำนั้นต้องเริ่มแก้ที่ตัวบุคคลเป็นอันดับแรกโดยสร้างความตระหนักและเจตคติเชิงลบต่อยาเสพติดและควรเสริมสร้างสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถควบคุมตนเอง ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล อีกทั้งช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและขอโอกาสต่อสังคมให้ต้องให้อีกผ่านทางการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้เข้าทำงาน โดยทั้งนี้ควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการทำวิจัยจากงานประจำ (Routine to Research) โดยเน้นการศึกษาบำบัดแบบเชิงรุกการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี ระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาบำบัดฟื้นฟูเพื่อป้องกันการหวนกลับไปใช้สารเสพติดอย่างถาวร

คำสำคัญ: ปัจจัยเสี่ยงการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ผู้รับการบำบัดยาเสพติด

Abstract

This research is a descriptive research had objectives were to study the risk factors affecting repeated drug addiction among drug addiction patient at a drug addiction Rehabilitation Center. The sample selection was based on the following specific selection methods: 1) the participants in the drug rehabilitation center in the northeastern province who had recurrent drug addiction 2 times or more. During the treatment of 25 people, 2) Parents or close relatives of 14 drug addicts. This research conducted during May-June 2017. The Research tools: Data collection was conducted using interviews with in-depth interviews, and then collected data from history files, focus-group discussions, group therapy and behavioral observation. Then analyzed, the content is analyzed by key points from the interview.

The results of the study found that the risk factors for relapse into narcotic drugs were 3 factors: personal factors the second factor is family and the next factor is the social aspect. Consequently, the prevention of repetitive problems must first begin with the individual, raising awareness and negative attitudes towards drugs and strengthening mental states. Encourage self-control and interpersonal relationships, and help reduce family conflict. The society must provide opportunities for rehabilitation therapists who are addicted to drugs. The government should have a policy to encourage routine research, with emphasis on proactive therapy and multilateral engagement. This will create new knowledge for rehabilitation therapy to prevent repeated drug recurrence.

Keywords: Risk factors for repeated drug addiction, Drug addiction patient

บทนำ

ยาเสพติดไม่ใช่ปัญหาธรรมดาของสังคมไทยเพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดผลกระทบมากมายหลายด้าน พบว่ายาเสพติดนั้นเป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชญากรรมต่างๆ ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม ปัญหาโรคติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ (กองแผนงาน กรมควบคุมโรค, 2558) ส่งผลเสียต่อสังคม และประเทศชาติ เป็นอย่างมาก อีกทั้งก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ซึ่งทางรัฐบาลและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก็ได้ดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยลดปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาอย่างเร่งด่วน ซึ่งในการแก้ปัญหา ยาเสพติดให้โทษที่ได้ผลนั้นจะต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันทั้ง 3 ด้าน คือ การปราบปราม การป้องกัน และการบำบัด จะเห็นได้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนเน้นการฟื้นฟูสมรรถนะและสมรรถภาพของคนในประเทศให้เป็นทรัพยากรที่มี

คุณค่าของชาติ (สถาบันธัญญารักษ์, 2559) รวมถึงพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จึงออกระเบียบไว้ว่าด้วยการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด การควบคุมตัว และการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ และผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๙ “ให้ส่งบุคคลผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการฟื้นฟูตามแผนการที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด” ในปัจจุบันประเทศไทยก็ได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเสพติดจึงมีการวางนโยบายหลายด้าน เพื่อป้องกันปราบปรามและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดควบคู่กันไป โดยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบในด้านการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งได้เปลี่ยนแนวคิดและนโยบายจากเดิมที่เน้นวิธีการลงโทษมาเป็นวิธีการบำบัดฟื้นฟู จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยพลาดพลั้งได้ปรับปรุงตัว (สุพจน์ ชุตติดำรง, 2544) ซึ่งปัจจุบันมีการบำบัดรักษายาเสพติดจะมีสถานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด สามารถขอรับการบำบัดรักษาได้ตามสถานพยาบาลต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน โรงพยาบาลธัญญารักษ์ที่มีกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ อีกทั้งมีหน่วยงานศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนั้นได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคาติดยาเสพติด โดยการจัดสถานที่บำบัดรักษาอาการทางร่างกายของผู้ติดยาเสพติดไว้เกือบทุกจังหวัด ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรอิสระ ตลอดจนมูลนิธิที่ช่วยเหลือด้านยาเสพติดต่างๆ โดยวิธีการบำบัดยาเสพติดจะมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ 1) ขั้นตอนเตรียมการ เป็นขั้นตอนการชี้แจงให้ผู้ป่วยยาเสพติดและครอบครัวเข้าใจวิธีการบำบัดรักษา แนะนำและทำการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้ารับการบำบัด 2) ขั้นตอนพิษยา ผู้ป่วยจะได้รับการดูแลอย่างจริงจังทางด้านร่างกาย 3) ขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการถอนพิษยา โดยมุ่งให้ผู้ป่วยหลุดพ้นจากการเสพติดทั้งทางกายและจิตใจ โดยการฟื้นฟูสมรรถภาพยึดถือหลักการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดในแบบองค์รวม ซึ่งนอกจากการรักษาร่างกายให้ฟื้นฟูสภาพแล้ว ยังต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิด ความรู้สึก ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะส่งผลให้ผู้ป่วยสามารถเลิกยาเสพติดได้อย่างถาวร 4) ขั้นติดตามผลหลังรักษาเป็นกระบวนการติดตามและช่วยเหลือผู้ป่วยที่ผ่านขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว เพื่อป้องกันการกลับไปเสพติดซ้ำ แต่อย่างไรก็ตามปัญหายาเสพติดก็ยังคงระบาดในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยส่วนหนึ่งเกิดจากผู้เสพยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดรักษาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อออกไปจากสถานบำบัดหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว ยังมีผู้ติดยาเสพติดที่กลับไปเสพติดซ้ำ จึงส่งผลให้ปริมาณผู้บำบัดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดในสถานบำบัดหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพิ่มมากขึ้น จะพบว่ายังมีผู้รับการบำบัดยาเสพติดอีกจำนวนมากที่พ้นการคุมความประพฤติและอยู่นอกระบบการบำบัด และฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วยังมีพฤติกรรมกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก ซึ่งร่างกายของผู้เสพนั่นจะมีความต้องการเสพในปริมาณมากขึ้น หากเสพเป็นจำนวนมาก หรือเป็นระยะเวลานานจะมีผลทำลายระบบประสาท เกิดภาพหลอน เกิดอาการคลุ้มคลั่ง สิ่งเหล่านี้จะทวีความรุนแรงขึ้นทำให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับความทรมานมากขึ้น หากจะต้องได้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในครั้งต่อไป (Bunchuchuy C., 2008) อีกทั้งยังก่อเกิดความสูญเสียต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศชาติ ที่ต้องสูญเสียงบประมาณในการบำบัดรักษาฟื้นฟูที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมาย โดยที่เราจะ

สามารถประเมินความเสียหายเฉพาะความเสียหายที่ประเมินเป็นตัวเงินได้ ซึ่งในที่นี้เรายังไม่นับรวมกับความเสียหายที่เราไม่สามารถนับเป็นเงินได้ของผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้แก่ อาชญากรรม ความรุนแรง ในครอบครัว ความเครียด ความวิตกกังวล ความเจ็บปวดที่ได้รับ ความทุกข์ทรมาน ที่ผู้เกี่ยวข้องได้รับผลกระทบ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงพื้นที่ และเข้าร่วมกิจกรรมการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่เมื่อมีโอกาสได้พูดคุยกับบุคคลเหล่านี้ยังคงมีความต้องการที่จะเลิกเสพยาเสพติดให้ได้ในที่สุด จากการศึกษาพบว่าผู้ที่เข้ารับการบำบัดนั้นสามารถเลิกเสพยาเสพติดได้ภายหลังจากผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเสร็จสิ้น แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่ามีผู้เข้ารับการบำบัดอีกหลายคน ที่บำบัดเสร็จแล้วยังคงวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ และกลับเข้ารับการบำบัดซ้ำอีกหลายครั้ง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเหล่านี้มีพฤติกรรมการเสพยาซ้ำ ผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงปัจจัยการกลับมาเสพยาซ้ำ ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนารูปแบบการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพมีประโยชน์ ต่อผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อลดการเกิดปัจจัยเสี่ยงให้ไม่วนกลับไปเสพยาซ้ำได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยเสี่ยงของการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

วิธีวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินการเก็บข้อมูลในระหว่างเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2560

ประชากรที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

- 1) ผู้เข้ารับการบำบัดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในจังหวัดของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการติดยาซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป และอยู่ระหว่างการบำบัด จำนวน 25 ราย
- 2) กลุ่มพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลใกล้ชิดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ติดยาเสพติดซ้ำ จำนวน 14 ราย

เครื่องมือที่ใช้ คือ การเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth interview) แล้วเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในการทำกลุ่มกิจกรรมบำบัด และการสังเกตพฤติกรรมโดยการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยจัดกลุ่มข้อมูล และประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์

กระบวนการเก็บข้อมูล การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาแบบรายกรณี โดยอาศัยแนวทาง ของการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำรงชีวิตที่มี

ความจำเพาะเจาะจงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวสภาพชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาถึงสภาพจิตใจ ความคิด ความรู้สึก และสภาพแวดล้อมของผู้รับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่กลับมาเสพยาซ้ำภายหลังจากผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเสร็จสิ้นแล้ว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มของผู้รับการบำบัดที่กลับมาเสพยาซ้ำ (Focus group discussion) ในการทำกลุ่มกิจกรรมบำบัด และการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลใกล้ชิดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ติดยาเสพติดซ้ำ เป็นเวลา 1 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน 2560 มีกระบวนการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากแฟ้มประวัติข้อมูลของผู้รับการบำบัดที่มีการติดยาซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ที่เข้ารับการบำบัดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงจากแฟ้มประวัติของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และจากการเข้าร่วมกิจกรรมการบำบัด ภายหลังจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยแนะนำตนเอง บอกวัตถุประสงค์การวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ อธิบายถึงงานวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการ วันเวลา สถานที่และระยะเวลาของการวิจัย สอบถามความสนใจพร้อมทั้งอธิบายสิทธิของกลุ่มตัวอย่างที่จะตอบรับหรือปฏิเสธเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ โดยไม่มีผลต่อการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่จะได้รับแต่อย่างใด ในระหว่างการวิจัยหากกลุ่มตัวอย่างไม่พอใจ หรือไม่ต้องการเข้าร่วมในการวิจัยสามารถยุติการเป็นกลุ่มตัวอย่างได้ทันที ในช่วงแรกผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลและผู้ใกล้ชิดของผู้ให้ข้อมูล โดยหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมกลุ่มนันทนาการ กิจกรรมกลุ่มอาชีพบำบัด กิจกรรมการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจในการให้ข้อมูล จากนั้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มในการทำกลุ่มกิจกรรมบำบัด และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นหลักในการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล บันทึกการสนทนา และใช้การถอดเทปสำหรับการวิเคราะห์แบบวันต่อวัน เพื่อป้องกันการหลงลืมข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation technique) เพื่อใช้ตรวจสอบความเที่ยงตรง (trustworthiness) ของข้อมูล โดยการตรวจสอบจากหลายแหล่งข้อมูล เช่น การสอบถามจากพ่อแม่ และแม่ ภรรยา อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้รับการบำบัดและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล อีกทั้งรวมถึงมีการพิจารณาจากแฟ้มประวัติร่วมกับการสอบถาม (cross check) รวมถึงผู้วิจัยได้สังเกตเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้รับการบำบัดที่ให้ข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ตามบริบทต่าง ๆ ของข้อมูล จากนั้นจึงเขียนนำเสนอผลการวิจัยโดยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคำนึงถึงสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลการวิจัยนี้ถือเป็นความลับ ไม่มีการระบุชื่อ และนามสกุลของผู้ให้ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลต่างๆ จะนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น หากมีข้อสงสัยสามารถสอบถามผู้วิจัยได้ตลอดเวลา เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดียินยอมเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจึงจะให้กลุ่มตัวอย่างเซ็นเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ผลการศึกษา

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำได้จัดแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่

1) ปัจจัยด้านบุคคล พบว่าการใช้ยาเสพติดเพื่อบำบัดความต้องการของร่างกายหรือจิตใจโดยเกิดจากความเคยชินซึ่งผู้รับการบำบัดใช้ยาเสพติดมาเป็นระยะเวลานาน อีกทั้งเจตคติต่อยาเสพติดอยู่ในเชิงบวก โดยมีความเชื่อว่า “คนจะล้มเหลวอย่าโทษยาเสพติด ยาเสพติดช่วยลดความเครียดได้ การเสพยาเสพติดช่วยให้เกิดความมั่นใจ เสพแล้วเกิดความโก้เก๋ ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่เสียหายอะไรนักถ้าไม่ใช้ฟรีๆเพรื่อ ยาเสพติดช่วยให้มีผลกำลังในการทำงาน / เรียน การใช้ยาเสพติดบางประเภทแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ ยาเสพติดช่วยให้มีความสามารถทางเพศเพิ่มขึ้น การเสพยาเป็นวิถีของคนกล้า การเสพอีกครั้งสองครั้งเพื่อความสนุกสนานไม่สามารถกลับมาติดได้” รวมถึงขาดทักษะการเผชิญปัญหา และไม่มีทักษะการปฏิเสธที่เหมาะสม ประกอบกับมีความไม่สมดุลของอารมณ์ และไม่สามารถจัดการได้ เช่น ความโกรธ ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า และความรู้สึกลดคุณค่า สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกลับไปเสพยา

2) ปัจจัยด้านครอบครัว พบว่า ความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวและปัญหาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ

3) ปัจจัยด้านสังคม พบว่า การคบเพื่อนและสิ่งแวดล้อมในสภาพแวดล้อมสังคมเดิมๆ ซึ่งได้ข้อมูลถึงประเด็น ถ้าผู้รับการบำบัดกลับคืนสู่ชุมชนที่เป็นแหล่งจำหน่ายยาเสพติด และในชุมชนมีแหล่งอบายมุข แหล่งสถานบันเทิงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกลับไปเสพยา

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเห็นได้ว่า ปัจจัยเสี่ยงที่พบนั้นจะแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยสำคัญด้วยกัน คือ ปัจจัยหลัก คือ ด้านบุคคล ปัจจัยที่รองลงมา คือ ด้านครอบครัว ปัจจัยต่อมา คือ ด้านสังคม จะเห็นได้ว่าการป้องกันปัญหาในการกลับมาเสพยาซ้ำนั้น ต้องเริ่มแก้ที่ตัวบุคคลเป็นอันดับแรก ปัจจัยเสี่ยงจากภายในจากตัวบุคคลเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญอย่างมาก ดังนั้นผู้ผ่านการบำบัดควรมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถควบคุมตนเอง ดังนั้นผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดควรเปิดโอกาสให้กับตนเอง กล้าเผชิญหน้า และขอโอกาสต่อสังคม ลดความหวาดระแวง สร้างเสริมบุคลิกให้มีความน่าเชื่อถือและเชื่อมั่นต่อสังคม (ขวัญหทัย รงคุปตวนิช, 2544) โดยการสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง และปรับเปลี่ยนเจตคติต่อการใช้สารเสพติดใหม่ให้ตระหนักถึงโทษ และผลเสียที่จะตามมา ส่งเสริมความตระหนักในความรัก และความห่วงใยของพ่อแม่ ภรรยา บุคคลในครอบครัว หรือคนใกล้ชิด ไม่อยากให้เสียใจ และเป็นทุกข์ ต้องการเอาชนะคำสบประมาท และการถูกดูแคลนจากคนอื่น ควรมีการใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น พระเครื่อง คำสั่งสอนของหลวงพ่อ รูปพ่อแม่ หรือสิ่งที่เรารักที่สุดมาพกติดตัว เพื่อนำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเมื่อพบเจอกับปัจจัยกระตุ้นหรือสถานการณ์เสี่ยงต่อการหวนกลับไปเสพยาซ้ำ สร้างเสริมสภาพจิตใจที่เข้มแข็งให้มีการยับยั้งชั่งใจและควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เพราะบุคคลแม้เพียงนึกถึงยาเสพติด หรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับ

สิ่งเสพติด การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลที่มีพื้นฐานเดิมของบุคลิกภาพที่อ่อนแอ และต้องการพึ่งพาผู้อื่นหาที่ยึดเหนี่ยวไม่ได้ก็พึ่งยาเสพติดแทน ซึ่งนี่คือ สาเหตุของการติดยาเสพติด (Musikchareon S.,2010) ก็อาจนำไปสู่การหวนกลับไปเสพยาซ้ำได้ ถ้าสามารถลดปัจจัยในด้านตัวบุคคลเหล่านี้ลงได้ ก็จะทำให้ลดอัตราการกลับมาเสพยาซ้ำ ปัจจัยด้านครอบครัวก็มีส่วนสำคัญจะเห็นได้ว่าในเรื่องของความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดและปัญหาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ดังนั้นจึงควรสร้างความเข้าใจ และนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา ในบางกิจกรรมของการบำบัดเพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวเพื่อลดความขัดแย้ง อีกทั้งรวมถึงให้ครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดแสดงความรู้สึกในการสนับสนุนให้หยุดเสพ โดยการแสดงออกจะต้องแสดงออกที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และสามารถรับรู้ได้ เช่น การกอด การสัมผัส การร่วมทำกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ การให้รางวัล การพูดชมเชย ซึ่งจะสำคัญมากที่ครอบครัวต้องทำคือในช่วงที่ผู้เสพเปิดใจ รับรู้ถึงความหวังและเอาใจใส่ของคนในครอบครัวในช่วงการบำบัดและช่วงแรกภายหลังจากการบำบัดเสร็จสิ้น ซึ่งเป็นช่วงที่มีความเสี่ยงสูงต่อการหวนกลับไปเสพยาซ้ำ (จิราวรรณ พรหมชาติและนรลักษณ์ เอื้อกิจ,2553) สำหรับปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งที่ยากแก่การควบคุม นอกเหนือจากกระตุ้นด้านกฎหมาย และนโยบายของชาติให้เร่งปราบปรามแหล่งอบายมุข แต่สิ่งที่สามารถแก้ไขได้ คือ การตีตัวออกห่างจากเพื่อนกลุ่มเสพ โดยการเลิกคบหรือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ คือ ยังคงคบหาเพื่อนกลุ่มเสพเช่นเดิมเพียงแต่แยกตัวออก ในขณะที่มีการเสพยา (สุนิรัตน์ บริพันธ์ และศรีพรรณ สว่างวงศ์,2544) อีกทั้งในด้านสังคมต้องให้โอกาสผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้เข้าทำงาน โดยเฉพาะการรับเข้าทำงานเพราะการทำงานจะเป็นการเบี่ยงเบนความคิดจนนึกถึงการเสพยา จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสทางสังคมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่หวนกลับไปเสพยาซ้ำอีก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ด้านการบำบัดรักษา สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ทั้งระบบสมัครใจและบังคับบำบัด ทำวิจัยจากงานประจำ (Routine to Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการบำบัด ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อผู้ป่วย อีกทั้งเปิดโอกาสให้ครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดมีโอกาสมีส่วนร่วมในบางกิจกรรมระหว่างการบำบัดในช่วงต้นการบำบัดและช่วงยุติการบำบัด เพื่อป้องกันการหวนกลับไปใช้สารเสพติดอีกตลอดชีวิต

2. ด้านนโยบายการป้องกันและฟื้นฟูสมรรถภาพ ควรนำเสนอต่อภาครัฐให้สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีการยกย่องบุคคลที่สามารถ จัดการปัญหาของตนเองได้อย่างเหมาะสม เพื่อการมีตัวแบบในการเลียนแบบของเด็กและเยาวชนในสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยการพัฒนาศักยภาพ อีกทั้งภาครัฐต้องมีนโยบายการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ชัดเจน มีนโยบายสนับสนุนผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพกลับไปสู่ครอบครัวและชุมชนอย่างมีระบบ โดยสนับสนุนสำหรับการฝึกอาชีพ และจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ มีการจัดสรรงานให้ทำ เพื่อช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจ และบุคคลเหล่านี้ไม่กลับไปเสพยาซ้ำอีก

3. การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป อาจต้องใช้เวลาในการศึกษาวิจัยเพิ่มมากกว่านี้ โดยเน้นการศึกษา บำบัดการติดยาเสพติดแบบเชิงรุก ที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี ระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาบำบัดฟื้นฟู เพื่อป้องกันการกลับมาเสพยาเสพติดซ้ำของผู้ผ่านการบำบัด อย่างถาวร

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน กรมควบคุมโรค.(2558). แผนยุทธศาสตร์กรมควบคุมโรค ปี 2559 – 2563. แหล่งที่มา : http://www.ddc.moph.go.th/file/plan59_63.pdf 29 ธันวาคม 2559.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.(2550). ยุทธศาสตร์ลดการ กระทำผิดของเด็กและเยาวชนจากการดื่มแอลกอฮอล์, กระทรวงยุติธรรม : กรุงเทพฯ
- กนิษฐา ไทยกล้า.(2552). อิทธิพลทางการตลาดของเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการดื่มของ เยาวชน : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเชียงใหม่ .ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา : จรลสนทวงศ์การพิมพ์.
- ขวัญทัย รงคุปตวนิช. (2544). “ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการเลิกหรือกลับมาเสพยาเสพติด ของผู้ที่ติดยาเสพติด”,วิทยานิพนธ์ปริญญาามนุษยศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์.
- จุไรรัตน์ สวัสดิภาพ. (2541). “สาเหตุการเสพยาบ้าต่อเนื่อง ศึกษากรณีผู้ถูกประพฤติดังกล่าวของสำนักงานคุมประพฤติในเขตปริมณฑล จังหวัดในภาคกลางและภาคใต้ตอนบน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราวรรณ พรหมชาติและนรลักษณ์ เอื้อกิจ.(2553). แรงจูงใจในการดื่มแอลกอฮอล์. วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 22 (มกราคม-มีนาคม 2553), 4-11.
- ธีราพร ต้นทีปธรรม. (2554). การใช้เฟสบุ๊คที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญใจ ศรีสถิตยนากร. 2550. ระเบียบวิธีการวิจัย : แนวทางปฏิบัติสู่ความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: ยูแอนด์ไอ อินเตอร์ มีเดีย.
- สถาบันธัญญารักษ์. (2559). การบำบัดยาเสพติด. กรุงเทพฯ. กรมสุขภาพจิต.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2541). “ศึกษาการตัดสินใจและพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดซ้ำหลังเลิกพฤติกรรม การใช้ ยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณียาบ้า ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด (ขอนแก่น ชัยภูมิและเลย)”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาามนุษยศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุพจน์ ชุตติดำรง. (2544). “ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ยาเสพติดซ้ำในกลุ่มผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการรักษาโรงพยาบาลธัญญารักษ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาามนุษยศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุนิรัตน์ บริพันธ์ และศรีพรรณ สว่างวงศ์. (2544). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลิกยาเสพติดของผู้ที่เคยผ่านการบำบัดรักษา: รายงานการวิจัยศูนย์บำบัดยาเสพติดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

Bunchuchuy C. *Factors affecting drug relapse as perceived by the drug addicts rehabilitated: a case study of Chonburi probation office (dissertation)*. Chonburi: Burapha University; 2008.

Bunom S. The After Care of amphetamine Addicted Therapeutic Camp : a study of Phasai Camp in Mae Moh, Lampang [internet]. 2001 [cited Oct 1, 2012]. Available from: http://www.sri.cmu.ac.th/~srilocal/drugs/research-details.php?research_id=1

Musikchareon S. When drug addicts escaped...!. Journal of Department of Probation 2010;19:7-13.